

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՐ. ՅՈՂՍԷՓ ԹՈՐՈՍՅԵՆ

Հիմնադիր «Թորոսեան Հիմնարկութեան»,
ի Հիմնադիր:

Ազգային մանկութեան է, եւ մեծ է այն անձն,
որ այս մանկութեան երջանիկ ապագայ
կը պատրաստէ: Թորոսի ազգերու մէջ
անշուշտ շատ աւելի մեծ պէտք են երեւոյ
պիտի անձինք, որոնք մանկութիւնը ինամեղով՝ ազգին
մտաւոր եւ բարոյական զարգացման զգալի
ձեռնուող կը հանդիսանան:
Երջանիկ պէտք կըք ուրեմն զմեզ
համարիլ, որ Նախնականութիւնն ատեն աւելի
ազգին մէջ ալ յարուցած է անձինք, որոնց
հոգածութեան առարկայն եղած է հայ մանկութիւնը,
որով եւ ազգին ապագայն: Այսպիսի անձնաւորութեանց
շարքին մէջ՝ յատկապէս լեհահայոց համար
առաջին կը հանդիսանայ Եօթեփ Թորոսեան, որ իւր
լեւոյնքէն հիմնարկած Թորոսեան
ազգային հաստատութեամբն 25 տարիէ վեր
լեհահայոց մտաւոր զարգացման մեծապէս նպաստած
նոյն ազգայնոց սորոտագին շնորհակալութիւնը
վայելած է. եւ իրաւամբ արժանի է, որ նոյն
հիմնարկութեան 25ամեայ տարեկարծին առիթու
ժանտեմանայ բովանդակ ազգին:

Եօթեփ Թորոսեան, որդի Թեոդորոս Թորոսեան
հայ վաճառականի, ծնած է 1785ին
Ապրիլ 9ին Կալեցիոյ լեւոյնքէն թաղաւրը: Տարրական
եւ բարձրագոյն ուսումները տեղական դպրոցներու
մէջ յաջողութեամբ աւարտելէ ետեւ՝ կը մտնէ
լեւոյնքէն համալսարան, եւ ինք զինք կը նուիրէ
փիլիսոփայական ճիւղին: Սակայն երիտասարդն
Թորոսեան մարդկութեան գործնականապէս
օգտակար ըլլալու կոչուած կը զգայ ինք զինք:
Թող կու տայ փիլիսոփայութիւնը եւ կ'երթայ
վիեննա բժշկութիւն ուսանելու. բժշկու-

թեան ուսման որոշեալ ընթացքը կ'աւարտէ եւ
յաջող բուժեամբ կ'անուանուի «վարդապետ
բժշկութեան» (docteur), Գալի 1812 թ. Թորոսեանի
կը տրուի «արժանեաց շքադրամ» (virtuti militari)
Կալեցիոյ բանակին մէջ իւրեւ ճիւղ
նորական բժիշկ մատուցած մեծամեծ ծառայու
թեանց համար: Զինուորական ծառայութեան
սահմանաւ տարիները կ'անցնին: Տ. Թորոսեան
թող կու տայ զինուորական վիճակը, եւ Կալեցիոյ
Սգանիսյաւ թաղաւրը կը պարտադիր բժշկութեան:
Այս ժամանակէն արդէն կը սկսի հայ աղքատ
պատանեաց ուսումնական կրթութեան ձեռնուող
ըլլալ. բայց ի մասնաւորի 1850 էն ի վեր

բժշկութեան գանձած գրամը կը գործածէ Կալեցիոյ
հայ աղքատ պատանիներուն ուսման շատերուն
տարեկան պիտոյքը շնորհելով:

Տ. Թորոսեան ամուսին էր: Այս պատճառաւ ունեցած բաւական հարստութիւնը կ'ուզէ նոյն իսկ կնիւ
դանութեան ատեն որդեղ այնպիսի վաճառի մը, որուն
միջոցաւ հարստութիւնը այն է՝ ստատուել զպրոգրական
մեծ հիմնարկութիւն մը, որոյ վաճառան ըլլայ
Կալեցիոյ աղքատ ազգայնոց որդիքը
կրթելու ամէն կարգի ուսմանց մէջ:

Այս հիմնարկութիւնն արժանի է հոս մանրամասն յիշուելու:
Երեսուոր Գալեցիոյ մը տալու համար
բաւական է համոզուիլ թաղաւրը մը յատկապէս
նոյն հիմնարկութեան լեհերէն վաւերաբերել,
որ պետական կերպով պաշտօնապէս հաստատուած է:

Տ. Թորոսեան այս պաշտօնական վաւերագրին
մէջ կը գրէ, թէ իւր սրտին յօժարութեան հետեւելով
Կալեցիոյ թագաւորութեան մէջ գտնուող աղքատ
հայ պատանեաց մտաւոր եւ բարոյական
կրթութեան համար Հիմնարկութիւն մը կը
հաստատուի, որ պիտի կոչուի Թորոսեան
Իդրոցալան Եօթեփ (Torosiewicz'sche Bildungsinstitut):
Այս հիմնարկութեան վաւերագրին հիմնական
կետերն հետեւեալք են.

ՏՐ. ՅՈՂՍԷՓ ԹՈՐՈՍՅԵՆ

Այս ամենայն նշոյն տարին պաշտօնապէս
Տասնատուեցաւ՝ քաղաքին կառավարութեան
կողմանէ ամեն պահանջեալ ստորագրութիւննե-
րով ևւ հայ Արքեպիսկոպոսին եւ կանոնիկոսաց
ստորագրութեամբը:

Սոյն հիմնական վաւերագրէն հանուած է
նաեւ Հիմնարկութեան կանոնագրութիւնը, որով
պարտ է Հիմնարկութիւնը կը կառավարուի:

Այսպէս Տասնատուած Տիմանց վրայ Տաս-
նատուած Հիմնարկութիւնն՝ առաջին օրէն մին-
չեւ ցայսօր Գեր. կայեղանոս կայեղանեան՝ հայ
թագադիր կանոնիկոսին արժուէն հսկողութեան
տակ 25 տարւոյ մէջ պնդաւ յառաջացած է,
որ Հիմնարկութիւնն այս տարի ունի 124.000
ֆլ. դրամագլուխ ևւ սեպհական շէնք մ'ի բնա-
կութիւն աշակերտաց, որմէ բարեկիշտակ Հի-
մնադրին կամած համեմատ կը հոգաւորին 45 հայ
պատանիներ Հիմնարկութեան շէնքին մէջ, եւ
աշակերտ մը՝ լւմպերիկէ դուրս:

Այժմոս խնամակալքնն՝ հայազգի աղուա-
կանց Պարոն Եովհ. Անտոնեան, Նսովիտ Թորո-
սեան, Եովհ. Վ. Յայեգեան, Եւստուածատու
Խաչատուրեան, իսկ պետական խորհրդանոցի կող-
մանէ ընտրեալ է Եովհ. Արգարեան, անդամ
նշոյն խորհրդանոցի:

Իրգինաւոր հիմնադիրն իւր սրանչէրէն Հի-
մնարկութիւնն երկայն չկրցաւ վայելել: Եամին
1869 Մայիս 25ին մեկնեցաւ իւր սիրելի սանե-
րէն 84 տարեաց բնական տակ: Սակայն այս օրս
ամէն ինչ հասցային բերանն է օրհնութեամբ իւր
պատուական անունն, ինչպէս անձամբ լսելու ա-
ռիթ ունեցայ. եւ Հիմնարկութեան վարին՝
կանոնիկոս կայեղանեան բաւական չհամարելով
այս կնիդանի արձանն, նաեւ անոր մարմարեայ
կիսարձանն երկնագոյն մարմարեայ շէնք շրջա-
նանկերու մէջ կանգնած է ի լեմուդերկ, Հայոց
եկեղեցւոյն աշակողման որմնոյ վրայ, որոյ ար-
ձանագրութիւնն է՝

JOSEPHUS DR. TOROSEWICZ
INSTITUTI ORPHANORUM
R(itus) A(rmeni)
FUNDATOR
N(atatus) 1785, M(ortuus) 1869.

կայ նաեւ ուրիշ արձան մը Հիմնարկու-
թեան շէնքին պարտիզին մէջ:

Ներկայ պատկերս իւր ծերութեան լու-
սանկարին իրապէս առնուած է:

Հ. Գ. Գ.

ԳՐԱԿԱՆ

ՓԻՆԴՆԻ ԵՒ ՊԵՏԱՅԵՐԻ ԳՐԱԳՈՑ ՀՈՅՆԵՐԵՆ ԹՈՂԳՄՆԱԹԻԹԻՆԵՐ

Պայերենադէտ անգղիացի Փրեդքերիտ Ս.
Կոնբէր (Fred. C. Conybeare) որ ուսուցիչ
է Օքսֆորդի համալսարանին մէջ, երկու
մանր գրութիւն հրատարակած է Փիլոյնի
եւ Պլատոնի գործոց հայերէն հին թարգմա-
նութեանց վրայ: Առաջինն է տեղաւոր մը, որուն վեր-
նագիրն է. Specimen lectionum armeniacarum, or
A Review of the fragments of Philo Judaeus as
newly edited by J. Rendel Harris, by F. C. Cony-
beare. Oxford, 1890, էջ 15. 80. (Օքսֆորդ հայկա-
կան ընթերցանոց կամ Ուղղութիւնք հատակա-
տարց Փիլոյնի Հրէի ըստ նոյնոյ հրատարակութեան
Յ. Բէնդէ Հարիսի): — Երկրորդն է համառոտ
հատուած մը Պլատոնի գրոց հայերէն թարգմա-
նութեանց վրայ անգղիերէն The classical Review
ուսումնասիրութիւն մէջ, (London, 1889, Vol. III,
N. 8. էջ 340—343, 6 օրեւ) Այս երկու մանր
գրութեանց թարգմանութիւնը կը գտնուի հոս:

Ա.

ՕՐԻՆԱԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԻՆ ՎԱՄ
ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՄԻ ՀԱՏԵՎԱՍՏՈՐՈՑ ՓԻՆԴՆԻ ՀՐԻՒ՜

«Այս քննութեան նպատակն է Բենդէ
Հարիսի (Փիլոյնի հատակատարց) հրատարակութեան
վրայ յաւելուլ այն ընթերցանոց տարբերու-
թիւնքը, զոր Փիլոնի հայերէն թարգմանութիւնը
մեր առջեւ կը գտնէ: Այս թարգմանութիւնը 450
(Յ.-Ք.) թաւականներէն շէնքած, ինչպէս յայտնի
է Մովսիսի Խառնապետի եւ ուրիշ նշոյն ժամանակի
հայ մատենագրաց այս զբոյժ յառաջ բերած
լուսններէն, ուստի եւ մեր առջեւ կը գտնէ Փիլոնի
գրոց պնդման բնագիր մ'որ նշոյն հեղինակին մա-
հաւանէն 250—300 տարի ետքը գրուած էր՝ եւ
թողերով որ հայ թարգմանչին գործածած բնա-
գիրը գտնուի հարիսեան ըլլալ, որ անհաւանա-
կան չէ: Հայերէն թարգմանութիւնը տարկաբար
բառ առ բառ է եւ ճիշդ, ինչպէս հին յունական
մատենագրաց բոլոր հայերէն հին թարգմանու-
թիւնքը: Փիլոնի բոլոր հայերէն թարգմանութեան
գտնուած զրբերը տպուած չեն. բայց երկու տրոս-
մանուածութիւնք նախահամարութեան, Վասն հոգւոյ
անասոց, Ծննդոց եւ Ելից գրոց երկար մեկնու-
թիւնք հրատարակուեցան ի Վերետիկի 1822—6
Հ. Մ. Վ. Ա. գերեմանի ձեռքով: Այս գրոց յոյն
բնագիրը կորուսած է, բայց շատ հատակատարք կան
Եովհաննու Միանիկի համեմատութեանց եւ ուրիշ
հին քրիստոնէայ մատենագրաց քով: Հարիսի Ա-
գերեմանի լատիներէն թարգմանութիւնը գործած
ած է յոյն հատակատարքերու հրատարակութեան
ժամանակ՝ յոյն բնագիրն ուղղելու համար: Զուարթ-

¹ Սոյն տեղաւորին առաջին էջն՝ որ կայսղայնութիւն
չուներ մեր նիւթոյն հետ՝ մեր թարգմանած: Թարգմա-
նութիւնը կը սկսէ՝ էջ 2. 5.